

Część I. Wprowadzenie do prawa prywatnego międzynarodowego

Rozdział 1. Pojęcie i funkcje prawa prywatnego międzynarodowego

Literatura: *L. Babiński*, L'étendue du droit international privé dans le système juridique général, w: Mélanges Sefériades, Athènes 1961; *M. Czepelak*, Umowa międzynarodowa jako źródło prawa prywatnego międzynarodowego, Warszawa 2008; *B. Fuchs*, Przepisy wymuszające swoją właściwość w przyszłej kodyfikacji prawa prywatnego międzynarodowego, KPP 2000, Nr 3; *J. Gilas*, Public international law and private international law, AUNC. Prawo 1975, Nr 70; *J. Jakubowski*, Funkcje i zakres prawa prywatnego międzynarodowego, PiP 1966, Nr 11; *tenże*, Nowe drogi rozwoju międzynarodowego prawa prywatnego, PiP 1975, Nr 12; *J. Jodłowski*, Jurysdykcja krajowa w sprawach spadkowych w świetle kodeksu postępowania cywilnego, SC 1969, Nr 13–14; *W. Ludwiczak*, Między normą kolizyjną a prawem jednolitym, RPE 1958, Nr 1; *M. Mataczyński*, Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w prawie prywatnym międzynarodowym, Kraków 2005; *M. Pazdan, K. Przybyłowski*, Zagadnienie definicji prawa międzynarodowego prywatnego. Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego 1958, Nr 13A; *J. Rajski*, Niektóre zagadnienia kodyfikacji prawa międzynarodowego postępowania cywilnego, PiP 1961, Nr 8–9; *J. Skąpski*, Unification des règles des conflits de lois et unification du droit interne, AICr 1968, Nr 1; *S. Soltysieński*, Recenzja z pierwszego wydania podręcznika M. Pazdana, PiP 1988, Nr 11; *M. Sośniak*, Considérations sur l'étendue et l'objet du droit international privé, PYIL 1983 t. XII; *H. Trammer*, Zasięg obowiązywania prawa prywatnego międzynarodowego, PiP 1966, Nr 12.

Spis treści

	Nb		Nb
I. Prawo prywatne międzynarodowe w znaczeniu wąskim	1–5	3. Przepisy wymuszające swoje zastosowanie	9
1. Objaśnienie pojęcia	1	III. Prawo prywatne międzynarodowe a inne dziedziny prawa	10–14
2. Znaczenie tzw. elementu obcego (zagranicznego)	2	1. Prawo prywatne międzynarodowe a prawo międzynarodowe postępowania cywilnego	10
II. Prawo prywatne międzynarodowe w znaczeniu szerokim	6–9	2. Prawo prywatne międzynarodowe a prawo międzynarodowe publiczne	11
1. Prawo merytoryczne jednolite	6		
2. Prawo obcych	8		

I. Prawo prywatne międzynarodowe w znaczeniu wąskim

1. **Objaśnienie pojęcia.** Coraz bardziej upowszechnia się wyróżnianie wąskiego i szerokiego rozumienia pojęcia prawa prywatnego międzynarodowego (zob. *M. Pazdan*, w: System PrPryw, t. 20A, s. 11, Nb 4 i n.; *Gołaczyński*, PPM, 2015, s. 2 i n.; *Bagan-Kurluta*, PPM, 2017, s. 9 i n.; *J. Poczobut, A.W. Wiśniewski*, w: *Poczobut*, PPM, s. 41, Nb 3; odmiennie: *M. Czepelak*, Umowa międzynarodowa, s. 44).

Według **wąskiego ujęcia** dziedzina ta obejmuje przede wszystkim normy kolizyjne, rozstrzygające konflikty praw w przestrzeni, oraz normy regulujące kwestie związane z odszukaniem i zastosowaniem prawa właściwego. Według **szerokiego ujęcia** w skład tej dziedziny wchodzi ponadto normy merytoryczne (ujednoczenie na płaszczyźnie międzynarodowej lub czysto wewnętrzne), regulujące sytuacje (stosunki) z elementem obcym.

Objaśniając nieco szerzej pojęcie prawa prywatnego międzynarodowego o znaczeniu wąskim, można stwierdzić, że jest to zespół norm rozgraniczających w stosunkach z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy sfery

działania systemów prawnych różnych państw w przestrzeni, a to przez określenie normy, którego z nich należy stosować (zob. *Przybyłowski*, PPM 1935, s. 2; *Walaszek, Sośniak*, Zarys, 1973, s. 8; *Pazdan*, PPM, 2017, s. 24).

Na podstawie tych norm dochodzi do odszukania i zastosowania prawa właściwego dla ocenianego stosunku. W ich skład wchodzi więc nie tylko normy wskazujące prawo właściwe, lecz również normy kształtujące różne kolizyjnoprawne instrumenty pomocnicze, wspomagające wyszukanie i zastosowanie prawa właściwego.

W przeszłości prawo prywatne międzynarodowe stanowiło część prawa wewnętrznego każdego państwa. Każde państwo miało więc własne prawo prywatne międzynarodowe. Obecnie w państwach członkowskich UE należy wyróżnić dwa składniki: europejskie i krajowe prawo prywatne międzynarodowe.

Oba te składniki są przedmiotem analizy w niniejszym komentarzu. W niezbędnym zakresie są też uwzględnione normy kolizyjne mieszczące się w podpisanych przez Polskę konwencjach.

Organy danego państwa stosują przede wszystkim normy kolizyjne prawa prywatnego międzynarodowego obowiązujące w tym państwie (w ich siedzibie). Mogą to być normy pochodzenia czysto krajowego lub międzynarodowego. Stosunek norm kolizyjnych krajowych do norm pochodzenia międzynarodowego (w tym także norm prawa unijnego) zostanie wyjaśniona w dalszych rozważaniach.

Normy kolizyjne obcego prawa prywatnego międzynarodowego mogą być stosowane jedynie na podstawie i w granicach dopuszczonych przez normy kolizyjne obowiązujące w danym państwie. Rolę taką odgrywają normy o odesłaniu (fr. *renvoi*).

Przepisy prawa prywatnego międzynarodowego ujmowanego wąsko są w przeważającej mierze przepisami bezwzględnie wiążącymi (*iuris cogentis*). Wola stron może stanowić podstawę wskazania prawa właściwego jedynie w przypadkach przewidzianych w PrPrywM z 2011 r. (zob. art. 4 ust. 1, art. 52, 64 ust. 1 PrPrywM) lub w innych przepisach (zob. art. 3 Rzym I i art. 14 Rzym II).

- 2 2. Znaczenie tzw. elementu obcego (zagranicznego).** Sporna jest w nauce rola tzw. elementu obcego (zagranicznego) przy wytyczaniu zasięgu norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego. Stosunek z elementem obcym to taki stosunek, który nie jest w całości zamknięty w obrębie jednego państwa (państwa, w którym dokonywana jest jego ocena). Powiązanie z obcym obszarem prawnym może nastąpić za pośrednictwem różnych czynników, np. obywatelstwa, miejsca zamieszkania, miejsca zwykłego pobytu lub siedziby przynajmniej jednej strony danego stosunku, miejsca zdarzenia będącego źródłem stosunku (np. miejsca zawarcia umowy), miejsca wykonania umowy, miejsca położenia przedmiotu prawa.
- 3** Niektórzy przedstawiciele doktryny sądzą, że zasięgiem norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego należy objąć jedynie stosunki z elementem obcym, czyli tzw. **stosunki międzynarodowe** (zob. *Wierzbowski*, MOPSC, s. 11; *Jakubowski*, PPM, s. 15; *Ludwiczak*, MPP, 1990, s. 12–14; *S. Sołtysiński*, Recenzja, s. 111; *J. Poczobut*, *A.W. Wiśniewski*, w: *Poczobut*, PPM 1935, s. 81 i n., Nb 66). Inni zaś uważają, że wszelkie stosunki, a więc także te, które powiązane są wyłącznie z własnym obszarem prawnym, a więc obszarem prawnym państwa, o którego normy kolizyjne chodzi (zob. *Przybyłowski*, PPM, s. 2 i 3; *K. Przybyłowski*, Zagadnienie definicji, s. 70; *H. Trammer*, Zasięg obowiązywania, s. 866 i n.; *Walaszek, Sośniak*, Zarys, 1973, s. 8 i 10; *Sośniak*, PPM, 1991, s. 7; *Pazdan*, PPM, 2017, s. 26).
- 4** Trafny wydaje się ostatni punkt widzenia. Przeciwno zacieśnianiu zasięgu norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego do sytuacji z elementem obcym

przemawia sama budowa norm kolizyjnych. Z punktu widzenia każdej wziętej z osobna normy kolizyjnej znaczenie ma tylko to powiązanie stosunków objętych zakresem normy z obszarem danego państwa, które zostało podniesione do rangi łącznika. Inne powiązania owych stosunków są zupełnie obojętne. Pozbawione znaczenia jest więc to, czy te inne powiązania dotyczą tego samego państwa, co powiązania przewidziane w opisie łącznika, czy też odnoszą się do innych państw. Norma kolizyjna swoje kolizyjnoprawne funkcje, polegające na rozgraniczaniu sfer działania praw różnych państw w przestrzeni, spełnia także wtedy, gdy ze względu na całkowite powiązanie stanu faktycznego z polskim obszarem prawnym (m.in. za pośrednictwem kryterium stanowiącego jej łącznik) przewiduje właściwość prawa polskiego.

Nie wyklucza to przydatności regulacji ograniczonych do tzw. sytuacji międzynarodowych. 5

Występowanie w stanie faktycznym jakiegokolwiek elementu obcego powinno dla sądu i stron stanowić sygnał, że nieodzowne jest rozważenie pytania, jakie prawo jest w danym wypadku właściwe. Jeżeli stan faktyczny powiązany jest wyłącznie z polskim obszarem prawnym, z góry można założyć (bez zaglądania do norm kolizyjnych), że właściwe jest prawo polskie.

II. Prawo prywatne międzynarodowe w znaczeniu szerokim

1. Prawo merytoryczne jednolite. Prawo prywatne międzynarodowe w znaczeniu 6
szerokim obejmuje prawo prywatne międzynarodowe w znaczeniu wąskim (jest to część kolizyjna tego prawa) oraz normy merytoryczne prawa prywatnego międzynarodowego (zob. *M. Pazdan*, w: *System PrPryw*, 20A, s. 13 i n., Nb 8 i n.).

Do prawa prywatnego międzynarodowego w znaczeniu szerokim należą normy ujednoliconego prawa materialnego, które odnoszą się wyłącznie do sytuacji (stosunków) z elementem międzynarodowym. Chodzi tu o normy prawa ujednoliconego z dziedziny prawa prywatnego (np. postanowienia Części 2 i 3 Konwencji wiedeńskiej z 1980 r.), będące normami merytorycznymi.

Są one normami bezpośrednio regulującymi stosunki, których dotyczą. Ich właściwość nie wymaga więc wskazania ze strony norm kolizyjnych *sensu stricto* (zob. *Pazdan*, PPM, 2017, s. 28 i 29, Nb 10).

Rzadko jednak stanowią regulację wyczerpującą. Stąd też dość często pojawia się 7
potrzeba poszukiwania prawa właściwego do oceny kwestii nieuregulowanych w akcie prawa jednolitego (tzw. **statutu pomocniczego**). Nierzadko odpowiednich wskazówek w tej mierze dostarczają normy kolizyjne specjalnie w tym celu zamieszczane w aktach prawa jednolitego. Normy kolizyjne określające statut pomocniczy należą oczywiście do prawa prywatnego międzynarodowego w znaczeniu wąskim.

2. Prawo obcych. W prawie merytorycznym poszczególnych państw napotkać można 8
normy, które dotyczą wyłącznie sytuacji odpowiednio powiązanych z obcym obszarem prawnym (sytuacji z elementem obcym, zagranicznym).

W prawie polskim można tu wymienić np.: art. XXIII PWKC czy przepisy *NierCudzU*.

Wśród norm tego rodzaju na uwagę zasługują zwłaszcza normy określające, jak należy w danym państwie traktować obce osoby fizyczne i prawne, czy i jakim podlegają ograniczeniom w nabywaniu i wykonywaniu praw w zakresie prawa cywilnego, rodzinnego i prawa pracy. Wchodzą one w skład tzw. **prawa obcych (cudzoziemców)**.

Na ogół przyjmuje się, że organy każdego państwa stosują własne prawo obcych, chyba że co innego wynika z podpisanych przez dane państwo umów międzynarodowych. Normy, o których mowa, regulują bezpośrednio stosunki, których dotyczą. Normy prawa obcych z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i prawa pracy mogą być zaliczane do prawa prywatnego międzynarodowego w szerokim znaczeniu (zob. *Pazdan*, PPM, 2017, s. 29, Nb 11).

- 9 3. Przepisy wymuszające swoje zastosowanie.** W prawie merytorycznym poszczególnych państw napotkać można przepisy, z których treści, funkcji i celów wynika, że mają być one stosowane do sytuacji objętych ich zakresem, bez względu na to, jakiemu prawu dany stosunek podlega.

Przepisy, o których mowa, dochodzą do głosu obok prawa zasadniczo dla danego stosunku (danej sytuacji) właściwego, a więc obok prawa, któremu stosunek ów podlega. Niektórzy autorzy nazywają je „przepisami wymuszającymi swoje zastosowanie czy też przepisami koniecznego zastosowania”. Używane są też inne nazwy: „normy, które same określają zakres swojego zastosowania” (*normes fixant leur propre domaine d'application*) lub „przepisy o bezpośrednim zastosowaniu” (*lois d'application immediate*). W PrPrywM kolizyjnoprawną podstawę „stosowania” własnych przepisów tego rodzaju stwarza art. 8 ust. 1, a uwzględnianie obcych takich przepisów dopuszcza art. 8 ust. 2 (zob. *B. Fuchs*, Przepisy wymuszające, s. 653–677; *M. Mataczyński*, Przepisy wymuszające, s. 5 i n.; *M.A. Zachariasiewicz*, w: System PrPryw, t. 20A, s. 433–469).

III. Prawo prywatne międzynarodowe a inne dziedziny prawa

- 10 1. Prawo prywatne międzynarodowe a prawo międzynarodowego postępowania cywilnego.** Prawo międzynarodowego postępowania cywilnego obejmuje co najmniej normy jurysdykcyjne, normy regulujące odmienności postępowania w związku z występowaniem w sprawie elementu zagranicznego oraz uznanie i wykonanie zagranicznych orzeczeń.

Wyodrębnia się ono z prawa postępowania cywilnego (zob. *J. Rajski*, Niektóre zagadnienia, s. 299; *J. Jakubowski*, Funkcje i zakres, s. 683; *J. Jodłowski*, Jurysdykcja krajowa, s. 90; *T. Ereciński, J. Ciszewski*, Międzynarodowe Postępowanie Cywilne, Warszawa 2000, s. 131 i n.).

W Polsce przeważa dziś pogląd o odrębności prawa międzynarodowego postępowania cywilnego względem prawa prywatnego międzynarodowego, choć nie ulega wątpliwości istnienie punktów styecznych i współzależności (zob. *Przybyłowski*, PPM, s. 3; *Walaszek, Sośniak*, Zarys, 1968, s. 10; *Ludwiczak*, MPP, 1971, s. 23 i 100; *Wierzbowski*, MOPSC, s. 9 i n.; *M. Pazdan*, w: System PrPryw, t. 20A, s. 30, Nb 74; *Bagan-Kurluta*, PPM, 2017, s. 16).

Do źródeł prawa międzynarodowego postępowania cywilnego obowiązującego w Polsce zaliczyć należy: KPC (Część czwarta – art. 1097–art. 1153¹²), rozporządzenia UE i liczne konwencje (zob. niżej).

- 11 2. Prawo prywatne międzynarodowe a prawo międzynarodowe publiczne.** Współcześnie przeważa przekonanie o odrębności prawa prywatnego międzynarodowego i prawa międzynarodowego publicznego (zob. *J. Gilas*, Public international law, s. 20 i n.; *Ludwiczak*, MPP, 1990, s. 16 i 17; *M. Pazdan*, w: System PrPryw, t. 20A, s. 32, Nb 80; *Bagan-Kurluta*, PPM, 2017, s. 12 i n., Nb 6). Prawo międzynarodowe publiczne reguluje stosunki między państwami (i innymi podmiotami

prawa międzynarodowego publicznego), natomiast prawo prywatne międzynarodowe dotyczy stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i prawa pracy, których podmiotami są osoby fizyczne i prawne. Różnice zachodzą też w zakresie źródeł prawa, sposobu regulacji, charakteru norm i ich bezpośrednich adresatów.

Normy prawa międzynarodowego publicznego regulują wprost stosunki, których 12 dotyczą, natomiast normy kolizyjne prawa prywatnego międzynarodowego – wskazują jedynie prawo właściwe dla stosunków objętych ich zakresem zastosowania. To nie są te same ani takie same stosunki.

Różnice między obydwoma dziedzinami są tak głębokie, że nic nie uzasadnia 13 traktowania ich jako dwóch członków nadrzędnej kategorii, nazywanej prawem międzynarodowym. Tym bardziej brak podstaw, by prawo prywatne międzynarodowe traktować jako gałąź prawa międzynarodowego publicznego.

Mimo odrębności obu dziedzin nie ulegają wątpliwości liczne między nimi 14 powiązania.

U podłoża obu dziedzin leżą te same zasady podstawowe, potwierdzone licznymi aktami należącymi do prawa międzynarodowego publicznego, a wśród nich: zasada poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności oraz zasada równouprawnienia narodów i współpracy między państwami. Oddziałują one na funkcjonowanie niektórych instytucji prawa międzynarodowego prywatnego (np. na klauzulę porządku publicznego).

Rozdział 2. Rys historyczny prawa prywatnego międzynarodowego

Literatura: An Economic Analysis of Private International Law (red. *J. Basedow, K. Kono*), Tübingen 2006; *L. Babiński*, Ze studiów nad prawem międzynarodowym prywatnym, Zeszyty Naukowe Politechniki Szczecińskiej. *Ekonomika* 1960, Nr 4; *K. Bagan-Kurluta*, Stare zasady, nowe trendy? Współczesna ewolucja prawa prywatnego międzynarodowego, *Miscellanea Historico-Iuridica* 2011, Nr 10; *A. Dorabalska*, Uznanie stosunku prawnego powstałego za granicą, *PiP* 2012, Nr 4; *S. Fischer*, Zagadnienie antycznych źródeł prawa międzynarodowego prywatnego, *Kwartalnik Klasyczny* 1934, t. 8, Nr 1; *M. Gutzwiller*, *Geschichte des Internationalprivatrecht. Von den Anfängen bis zu den grossen Privatrechtskodifikationen*, Basel–Stuttgart 1977; *J. Jakubowski*, Niektóre współczesne koncepcje w nauce międzynarodowego prawa prywatnego i ich krytyka, *PiP* 1975, Nr 11; *Ch. Joerges*, Zum Funktionswandel des Kollisionsrecht. Die „Governmental Interest Analysis“ und die „Krise des Internationalen Privatrechts“, Berlin–Tübingen 1971; *F. Kasperek*, O potrzebie troskliwej uprawy prawa międzynarodowego prywatnego i środkach do tego celu zmierzających, *PPiA* (Lwów) 1887; *E.M. Meijers*, *Etudes d'histoire du droit international privé*, Paris 1967; *K. Przybyłowski*, *Badania nad prawem międzynarodowym prywatnym*, Kraków 1948; *tenże*, Rozwój polskiej nauki międzynarodowego prawa prywatnego, *Rocznik Prawa Międzynarodowego* 1949, s. 160–176; *tenże*, Stan nauki i nauczania w dziedzinie prawa międzynarodowego prywatnego, w: *Stan nauki prawa cywilnego. Konferencja teoretyków i praktyków prawa cywilnego. Materiały z prac przygotowawczych do 1. Kongresu Nauki Polskiej*, Warszawa 1951; *H.E. Yntema*, *Die historischen Grundlagen des Internationales Privatrechts*, w: *Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung Festschrift für Ernst Rabel*, Bd. I, Tübingen 1954; *M.A. Zachariasiewicz*, Nowe prądy w kolizjonistyce Stanów Zjednoczonych i ich wpływ na naukę europejską, *KPP* 1995, Nr 2; *taż*, Nowe tendencje w prawie prywatnym międzynarodowym Stanów Zjednoczonych Ameryki (ze szczególnym uwzględnieniem stosunków umownych), *SP* 1980, Nr 1–2; *taż*, Teoria charakterystycznego świadczenia w doktrynie i orzecznictwie zachodnioeuropejskim, *SIS* 1978, Nr 3.

Spis treści

	Nb		Nb
I. Zasady i szkoły prawa prywatnego międzynarodowego	1–12		
1. Zasady personalizmu i terytorializmu	1	6. Wpływ szkoły statutowej na prawodawstwo	6
2. Szkoła statutowa	2	7. <i>Fryderyk Karol von Savigny</i>	7
3. Zasługi dawnej szkoły statutowej	3	8. Nowa szkoła włoska	10
4. Przedstawiciele dawnej szkoły statutowej	4	II. Czasy współczesne	13–26
5. Szkoła holenderska	5	1. Globalizacja i nowe wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego	13
		2. Metoda analizy funkcjonalnej	18
		3. Uznawanie praw nabytych lub stosunków powstałych za granicą	22

I. Zasady i szkoły prawa prywatnego międzynarodowego

1. **Zasady personalizmu i terytorializmu.** Początków omawianej dziedziny prawa 1 poszukiwać należy w średniowieczu. Przypuszczalnie już w VII w. znana była **zasada personalizmu**, wiążąca właściwość prawa z czynnikami dotyczącymi osoby. Stopniowo była ona wypierana przez **zasadę terytorializmu**, zgodnie z którą sądy orzekają według prawa obowiązującego w ich siedzibie, także przy rozpatrywaniu sprawy osoby pochodzącej z innego obszaru prawnego.

2. **Szkoła statutowa.** Mianem **szkoły statutowej** określa się **dorobek** nauki prawa 2 prywatnego międzynarodowego od XII do połowy XIX w. W okresie od XII do

XVI w. na terenie głównie dzisiejszych Włoch i Francji, dzięki działalności glosatorów, postglosatorów i kanonistów, rozwinęła się **dawna szkoła statutowa**.

Obok statutów osobowych (*statuta personalia*) i rzeczowych (*statuta realia*), wyróżnionych już w XII w., począwszy od kolejnego wieku, zaczęto posługiwać się konstrukcją statutów mieszanych (*statuta mixta*). Przyjmowano więc, że statut osobowy, obejmujący normy dotyczące osoby, towarzyszy osobie (*statutum comitatur personae*), natomiast statut rzeczowy, określający reżim prawny rzeczy, odnosi się do rzeczy znajdujących się na danym terytorium (właściwa jest więc *lex loci, ubi res est*). Z kolei statut mieszany obejmował normy odnoszące się częściowo do osób i częściowo do rzeczy. Ich zasięg był sporny. Niektórzy uważali, że chodzi tu o normy dotyczące czynności, inni ograniczali je jedynie do formy. Spierano się też, czy chodzi o normy obowiązujące w miejscu dokonania czynności, czy też w miejscu jej skutków.

- 3 **3. Zasługi dawnej szkoły statutowej** są znaczne. Zawdzięczamy jej rozróżnienie między normami dotyczącymi postępowania sądowego (wydanymi *ad litem ordinatorem*) i normami prawa materialnego (wydanymi *ad litem decidendam*). W odniesieniu do norm regulujących postępowanie przyjęto zasadę właściwości *legis fori* (*legis loci processus*). Rozróżnienie to jest przypisywane *Jakubowi Balduini* (*Jacobus Balduini*, zm. 1235 r.). Recypował je przedstawiciel szkoły orleańskiej – *Jacques de Révigny* (*Jacobus de Ravanis*, zm. ok. 1296 r.).
- 4 **4. Przedstawiciele dawnej szkoły statutowej.** Regułę *locus regit formam actus* sformułował profesor z Tuluzy *Wilhelm de Cun* (*Guilelmus de Cuneo*, I poł. XIV w.). Przyjmował ją również *Cinus de Pistoia* (1270–1336) – mistrz *Bartolusa* (*Bartolus de Sassoferrato*, 1314–1357). Główną zasługą tego ostatniego było usystematyzowanie dorobku autorów włoskich i francuskich. Do znanych przedstawicieli dawnej szkoły statutowej należeli też *Aldricus* (XII w.), *Karol de Tocco* (I poł. XIII w.), *Baldus de Ubaldis* (1327–1400) – uczeń *Bartolusa*. Nowe impulsy pojawiły się w XVI w. Ich autorami byli przedstawiciele **szkoły francuskiej** *Charles Dumoulin* (*Molinaeus*, 1500–1566) i *Bertrand d'Argentré* (*Argentraeus*, 1519–1590). *Ch. Dumoulin* był autorem poglądu o dopuszczalności uniezależnienia stosunku prawnego od prawa zwyczajowego obowiązującego na danym terytorium mocą woli stron, co stanowiło impuls dla sformułowania w późniejszych czasach koncepcji wyboru prawa.
- 5 **5. Szkoła holenderska.** W XVII w. odnotować należy w szczególności działalność **szkoły holenderskiej**, której głównymi przedstawicielami byli: *Paweł Voet* (*Voetius*, 1619–1677), jego syn *Jan Voet* (1647–1714) oraz *Ulryk Huber* (1636–1694). Poglądy szkoły holenderskiej wywarły duży wpływ na doktrynę angielską i północnoamerykańską. Do poglądów *U. Hubera* nawiązywał m.in. *J. Story* (1779–1845).
- 6 **6. Wpływ szkoły statutowej na prawodawstwo.** Statutowa szkoła odcisnęła piętno na wielkich kodyfikacjach z XVIII i początku XIX w. Nawiązał do niej *Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis* z 1756 r. (cz. I, rozdz. 1 § 17; cz. III, rozdz. 12 § 1), Landrecht pruski (*Allgemeines Landrecht für die Königlich Preussischen Staaten*) z 1794 r. (Wstęp, § 23 i n.), KC fr. (art. 3) i KC austr. (§ 4, 34 i 300).
- 7 **7. Fryderyk Karol von Savigny.** Ostrą i gruntowną krytykę teorii statutowej przeprowadził *C.G. Wächter* w publikacjach z 1841 i 1842 r. Jednak ostateczny cios zadał jej dopiero *Fryderyk Karol von Savigny* (1779–1861; zob. *Savigny*, System, t. 8). Jest on twórcą **teorii „siedziby” stosunku prawnego**. „Siedzibę” stosunku prawnego stanowi – jego zdaniem – obszar prawny, z którym dany stosunek jest najściślej

związany, do którego ze względu na swą naturę (swój specjalny charakter) „należy”, któremu „podlega”. Czynnikiem ten powinien rozstrzygać o właściwości prawa. Prawo obowiązujące w „siedzibie” stosunku należy stosować bez względu na to, czy jest to prawo własne, czy obce.

F.K. Savigny wskazał wiele typowych powiązań, które powinny rozstrzygać o właściwości prawa. Jednocześnie dostrzegł konieczność wprowadzenia ograniczeń w stosowaniu prawa obcego. Ograniczenia te ujął w dwie grupy. Do grupy pierwszej zaliczył **ustawy bezwzględnie wiążące** (niem. *Gesetze von streng positiver, zwingender Natur*), wchodzące w skład systemu prawnego obowiązującego w siedzibie sądu, które wymuszają swoje zastosowanie, bez względu na to, jakiemu prawu podlega dany stosunek.

Do grupy drugiej zaś zaliczył normy prawa obcego regulujące instytucje nieznanne prawu obowiązującemu w siedzibie sądu (np. przewidujące śmierć cywilną), których nie można stosować. Największą zasługę tego autora stanowi nowa metoda poszukiwania rozwiązań kolizyjnych, polegająca na badaniu istoty (natury) stosunków prawnych jako przygotowania do rozstrzygnięcia kolizyjnego. Inspirującą rolę odegrała ujęta elastycznie i obrazowo zasada podstawowa poszukiwania **siedziby stosunku prawnego**. Nawiązują do niej liczne współczesne kierunki w doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego. Próbie czasu oparła się przyjmowana przez *F.K. Savigny’ego* zasada równorzędności systemów prawnych w procesie określania prawa dla danej sprawy właściwego.

8. Nowa szkoła włoska. W 1851 r. *Pasquale Stanislao Mancini* (1817–1888) wygłosił w Turynie wykład – *Della nazionalità come fondamento del diritto delle genti*. Wysłunięta wówczas przez niego na pierwszy plan **zasada narodowości** stała się jedną z fundamentalnych tez nowej szkoły włoskiej, stanowiła też podstawę postulatu szerokiej właściwości *legis patriae*. Równocześnie przedstawiciele nowej szkoły włoskiej opowiadali się za wyborem prawa w zakresie zobowiązań oraz za działaniem ujmowanej szeroko klauzuli porządku publicznego.

Przedstawicielami nowej szkoły włoskiej byli m.in. *P. Esperson*, *P. Fiore*, *G. Diena*. Poglądy zgodne z założeniami tej szkoły głosili we Francji *A. Weiss*, *E. Audinet*, *F. Surville*, a w Belgii *F. Laurent*.

Pod wpływem idei zaszczerpionych przez nową szkołę włoską w licznych kodyfikacjach z II poł. XIX i XX w. przyjęto w szerokim zakresie właściwość *legis patriae* (np. w KC wł. z 1965 i z 1942 r., w KC hiszp. z 1889 r. oraz w jego zmienionej wersji z 1974 r., w PWKC niem. z 1896 r., w ustawie japońskiej z 1898 r., a także w PrPrywM26).

II. Czasy współczesne

1. Globalizacja i nowe wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego. Globalizacja, powszechna migracja, wzmożony przepływ informacji, kapitału, dóbr i usług oraz rozwój nowych sposobów komunikowania, pociągając za sobą lawinowy wzrost stosunków z „elementem obcym”, stanowią nie lada wyzwanie dla dotychczasowych metod rozstrzygania kolizji praw w sferze stosunków prawa prywatnego. Stosowne zmiany wymusza także unifikacja i europeizacja norm kolizyjnych. Rozproszenie źródeł prawa oraz dezintegracja procesów legislacyjnych są odpowiedzialne za tworzenie mozaiki przepisów, niekiedy wzajemnie sprzecznych, nadzwyczajnie komplikując dziedzinę kolizji praw. Za mozaikowość regulacji prawnych odpowiada również zmiana

ich kształtu. Oszczędne zbiory syntetycznych i neutralnych przepisów coraz częściej ustępują miejsca obszernym katalogom szczegółowych norm o wąskich zakresach.

- 14 Zmiany dotyczą też powiązań pełniących rolę łączników norm kolizyjnych. Globalizacja wymusza rezygnację z powiązań stabilnych (np. obywatelstwa) na rzecz więzi bardziej przelotnych (zwykły pobyt). Wpływa również na nadzwyczajne poszerzenie zakresu autonomii woli stron. Obok klasycznego wyboru prawa przez strony na znaczeniu zyskują również inne techniki zapewniające stronom możliwość oddziaływania na właściwość prawa lub sposób stosowania prawa właściwego.
- 15 Szczególnie ważnym kierunkiem rozwoju prawa kolizyjnego jest rezygnacja z modelu sztywnych, kategoriycznych norm kolizyjnych na rzecz norm „otwartych” lub tzw. wskazówek interpretacyjnych („**presumpcji**”), dopuszczających wyjątkową możliwość korekty wskazania prawa właściwego na rzecz prawa pozostającego w znacznie silniejszym związku z ocenianym stosunkiem. Od sposobu rozumienia zarówno samego pojęcia „najsilniejszy związek”, jak i funkcji korygującej zasady najsilniejszego związku zależy stabilność i przewidywalność rozwiązań kolizyjnych (zob. *M.A. Zachariasiewicz*, w: *System PrPryw*, t. 20A, s. 82 i n. i cyt. tam literatura).
- 16 Elastyczny charakter norm kolizyjnych i skomplikowanie sposobów wskazania prawa właściwego wzmacniają tendencje do przenoszenia punktu ciężkości procesu analizy kolizyjnej z pytania o prawo właściwe na pytanie o sposób jego zastosowania. Dostrzega się zwłaszcza potrzebę „wstrzemięźliwego”, „przyjaznego” stosowania jego norm, minimalizującego potencjalne naruszenia interesów zaangażowanych podmiotów lub państw. W żadnym razie nie może ono prowadzić do dyskryminacji lub naruszenia podstawowych praw człowieka. Odpowiednio wzrasta też znaczenie rozmaitych technik korygujących wyniki zastosowania prawa właściwego, takich jak „dostosowanie” czy „substytucja pojęć lub instytucji prawnych”. Z różnych powodów coraz większe znaczenie przywiązuje się do instrumentów chroniących porządek publiczny państwa (obejścia prawa, klauzuli porządku publicznego, przepisów wymuszających swoje zastosowanie). Równocześnie zmienia się sposób pojmowania „porządku publicznego”. Za element składowy krajowego *ordre public* coraz częściej uważa się także nadrzędne i wspólne wartości ogólnoludzkie, określane mianem porządku międzynarodowego lub porządku europejskiego. Umacnia się wreszcie przeświadczenie o istnieniu ponadnarodowych, autonomicznych dziedzin prawa. Dotyczy to zwłaszcza międzynarodowego *lex mercatoria*. Ponad prawa krajowe zdaje się dziś wyrastać także dziedzina praw człowieka.
- 17 Nowe wyzwania, przed którymi staje dziś dziedzina kolizji praw, prowokują pytania o dopuszczalność korygowania modelu mechanicznego regulatora konfliktu praw za pomocą instrumentów wywodzących się z odmiennych metod kolizyjnych. Ożywione dyskusje dotyczą zwłaszcza dwóch koncepcji: **metody analizy funkcjonalnej** oraz **teorii uznawania praw nabytych lub stosunków powstałych pod rządami innego prawa**.
- 18 2. **Metoda analizy funkcjonalnej** polega na wartościowaniu interesów chronionych przez kolidujące przepisy merytoryczne, należące do porządków prawnych tych państw, z którymi związany jest dany stan faktyczny. Zasadnicza różnica w stosunku do klasycznej metody neutralnej lokalizacji *F.K. Savigny’ego* polega na rezygnacji ze stałych, jednoznacznych norm kolizyjnych na rzecz indywidualnej analizy *rationis legis* konkurujących przepisów. Badanie celu przepisów pozwala wyznaczyć ich przestrzenny zakres działania, a następnie ustalić, które z konkurujących państw jest mocniej zainteresowane przeforsowaniem swojego rozwiązania. Metoda analizy

funkcjonalnej zakłada swoistą korelację klasycznych powiązań kolizyjnych (świadczących o intensywności zainteresowania) z procesem wartościowania celów, racji i wartości chronionych przez kolidujące normy merytoryczne różnych państw. Analiza ta dotyczy zawsze danego (a nie typowego) stanu faktycznego, a dokładniej – tylko tej kwestii, która jest przedmiotem sporu. Chodzi o „punktowe” zastosowanie konkretnego rozwiązania własnego lub obcego. W konsekwencji do różnych kwestii danego stanu faktycznego mogą znaleźć zastosowanie przepisy zaczerpnięte z różnych porządków prawnych.

Termin „analiza funkcjonalna”, podobnie jak jej charakterystyczne cechy, nie zostały 19 jednoznacznie zdefiniowane w doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego. Niemniej sama metoda nie jest nowa. Idea określania przestrzennego zasięgu norm prawnych w drodze ich wykładni celowościowej wywodzi się ze szkoły statutowej, zaś pomysł rozwiązywania kolizji poprzez wybór „lepszego rozwiązania” broniony był już w XII w. przez *Aldricusa*. Począwszy od II poł. XX w. metoda wartościowania interesów (ang. *policy-weighting*, *policy-based approach*) uznawana jest za alternatywną metodą kolizyjną w Stanach Zjednoczonych.

W Europie koncepcje nowej szkoły amerykańskiej (określane mianem *rule selection* 20 *techniques*, w przeciwieństwie do *jurisdiction-selecting method*) są na ogół krytykowane (zob. *J. Poczubut*, *A.W. Wiśniewski*, w: *Poczubut*, Komentarz, s. 47, 51 i n. i cyt. tam literatura; *M.A. Zachariasiewicz*, w: *System PrPryw*, t. 20A, s. 61 i n., oraz cyt. tam autorzy; *taż*, *Metoda analizy funkcjonalnej*, s. 265 i n.). Podejście to zaczyna się jednak zmieniać. Kolizjoniści europejscy coraz częściej dostrzegają wady metody „ślepego wskazania prawa właściwego”, przyszłość prawa kolizyjnego upatrując w możliwości jej korygowania poprzez „punktowe” zastosowanie – obok prawa zasadniczo właściwego – określonych przepisów zaczerpniętych z innych porządków prawnych (lub innych zbiorów przepisów), jeżeli pozwoli to osiągnąć pożądany (lepiej) rezultat merytoryczny. Dobrym przykładem korelacji obu metod jest mechanizm ochrony konsumenta, pracownika lub oblata. Podobnym celom służą na ogół techniki alternatywnego, subsydiarnego lub kumulatywnego wskazania prawa. Niekiedy dopuszcza się (aczkolwiek bardzo ostrożnie i wyjątkowo) wykorzystanie korygującej funkcji zasady najściślejszego związku po to, by uniknąć oczywiście niesłusznych rozwiązań merytorycznych (zob. *M.A. Zachariasiewicz*, w: *System PrPryw*, t. 20A, s. 86 i n.; t. 20B, s. 254–255).

Z klasycznym przykładem wykorzystania metody analizy funkcjonalnej mamy 21 do czynienia w przypadku koncepcji przepisów wymuszających swoje zastosowanie (zob. *M.A. Zachariasiewicz*, w: *System PrPryw*, t. 20A, s. 443 i n. oraz cyt. tam literatura). To samo można powiedzieć o idei „samoograniczającego” stosowania prawa właściwego, uwzględniającego specyfikę stosunków prawnych z elementem obcym. Kurtuazja i tolerancja wymaga eliminacji takich norm prawa właściwego, z których treści lub celu wynika, że dotyczą one wyłącznie sytuacji krajowych.

3. **Uznawanie praw nabytych lub stosunków powstałych za granicą.** Metoda 22 uznawania praw podmiotowych, stanów prawnych lub stosunków ukształtowanych pod rządami obcego prawa nawiązuje do teorii ochrony **praw nabytych** *U. Hubera*, *A.V. Dicey’a*, *J. Story’ego* i *J. Beale’a*, krytykowanej i zasadniczo odrzucanej przez doktrynę prawa prywatnego międzynarodowego. Rosnące zainteresowanie (zob. *A. Dorabalska*, *Uznanie*, s. 54 i n.; *M.A. Zachariasiewicz*, w: *System PrPryw*, t. 20A, s. 87 i cyt. tam literatura; *M. Pazdan*, w: *System PrPryw*, t. 20A, s. 24) metoda uznawania zawdzięcza orzecznictwu TSUE w przedmiocie

swobody przedsiębiorczości, swobody przepływu osób oraz zakazu dyskryminacji. Jej znaczenie ujawnia się w przypadku oceny zamkniętych stanów faktycznych. Dotyczy praw podmiotowych, stanów prawnych lub stosunków, które wskutek długiego czasu trwania stały się „faktami społecznymi”, albo które powstały przy jakimś udziale organów państwa i zostały formalnie udokumentowane (np. przez wpis w odpowiednim rejestrze). Idea ich „prawnego skryształowania” pod rządami prawa państwa pochodzenia odnoszona jest zwłaszcza do małżeństw i stosunków filiacyjnych, imion i nazwisk osób fizycznych, niektórych ograniczonych praw rzeczowych oraz do utworzonych osób prawnych. W ostatnim czasie metoda uznawania nabrała szczególnego znaczenia ze względu na rejestrowane związki partnerskie, małżeństwa jedнопłciowe i stosunki filiacyjne, dla których podstawę stanowi umowa z surogatką.

- 23 Koncepcja uznawania praw, stanów prawnych lub stosunków ujmowana jest w różny sposób. Daleko nam do wyjaśnienia wątpliwości i ujednoczenia poglądów. Wieloznaczność odnosi się także do samego terminu „uznawanie”. Zdaniem jednych sens koncepcji sprowadza się do **zastąpienia własnej normy kolizyjnej** przez odpowiednią normę (lub podobne kryterium) zaczerpniętą z systemu państwa pochodzenia, jeżeli pozwoli to uniknąć „niemożliwego do zaakceptowania naruszenia usprawiedliwionych oczekiwań stron” (zob. art. 19 § 1 ak. 2 BelgU oraz art. 9 KC niderl.). Zdaniem innych chodzi o jakąś formę akceptacji prawa nabytego lub stosunku prawnego powstałego za granicą, **bez odnoszenia się do krajowych (własnych lub obcych) norm kolizyjnych** lub do wskazanego nimi prawa merytorycznego. Proces uznania nie jest poprzedzony ponownym badaniem przesłanek nabycia uznawanego prawa lub ważności uznawanego stosunku prawnego, chociaż opiera się na założeniu, że badanie takie miało już miejsce. Istota uznania sprowadza się do **przeniesienia** obcego prawa lub stosunku w takim samym kształcie na teren państwa uznania, względnie do **przeniesienia ich skutków prawnych** w postaci nadanej im przez prawo państwa pochodzenia.
- 24 Niekiedy istota uznania definiowana jest w nawiązaniu do instytucji uznawania obcych orzeczeń, decyzji administracyjnych i dokumentów urzędowych. Wspomina się wówczas o **zrównaniu skutków** albo o **rozszerzeniu skuteczności** praw nabytych lub stosunków powstałych w kraju pochodzenia. Tak rozumiane uznanie obejmuje przyrzeczenie ich niekontestowania. Kiedy indziej uznanie pojmowane jest jako zapewnienie **kontynuacji prawa lub stosunku prawnego ponad granicami**, które w kraju uznania powinny rodzić takie same (podobne) skutki prawne. Przedmiotem uznania jest jednak wyłącznie samo nabycie prawa lub samo powstanie stosunku prawnego, natomiast ocena ich treści lub dalszych skutków należy do prawa wskazanego jako właściwe przez miarodajne normy kolizyjne obowiązujące w siedzibie sądu.
- 25 Postulat uznawania praw, sytuacji lub stosunków prawnych ukształtowanych pod rządami obcego prawa może być wreszcie rozumiany jako jedna z idei przewodnich całego prawa kolizyjnego, wpływająca na dobór łączników i (lub) sposób stosowania prawa właściwego, a także na podejście do poszczególnych instytucji części ogólnej prawa prywatnego międzynarodowego.
- 26 Metodzie uznawania – bez względu na sposób jej rozumienia – przyznaje się jedynie ograniczone znaczenie. Może ona co najwyżej pełnić funkcję korygującą w stosunku do zasadniczej metody neutralnej lokalizacji *F.K. Savigny’ego*.

Rozdział 3. Kodyfikacja polskiego prawa prywatnego międzynarodowego

Literatura: *M. Czepelak*, Europeizacja międzynarodowego prawa zobowiązań umownych o prawo polskie, PiP 2009, Nr 9; *tenże*, Umowa międzynarodowa jako źródło prawa prywatnego międzynarodowego, Warszawa 2008; *P. Czubik*, Nowe prawo prywatne międzynarodowe w świetle praktyki notarialnej, cz. 1 i 2, Nieruchomość 2013, Nr 2 i 3; *B. Gnela*, Geneza polskich ustaw o prawie prywatnym międzynarodowym, w: *Regnare, gubernare, administrare. Prawo i władza na przestrzeni wieków. Prace dedykowane profesorowi Jerzemu Malcowi z okazji 40-lecia pracy naukowej* (red. *S. Grodziski, A. Dziadzio*), Kraków 2012; *E. Kamarad*, Nowa ustawa prawo prywatne międzynarodowe z 4 lutego 2011 r. – analiza podstawowych regulacji, NPN 2011, Nr 1; *K. Kowalik*, Kompetencja Wspólnoty Europejskiej w zakresie prawa prywatnego międzynarodowego, PS 2005, Nr 2; *A. Kozakiewicz, W. Kurowski*, Co dalej z kodyfikacją prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce?, KPP 2003, Nr 4; *A. Mączyński*, Polskie i unijne prawo prywatne międzynarodowe w perspektywie komparatystycznej, w: *Prawo obce w doktrynie prawa polskiego* (red. *A. Wudarski*), Warszawa 2016; *tenże*, Program haski a polskie prace kodyfikacyjne w dziedzinie prawa prywatnego międzynarodowego, KPP 2009, Nr 1; *tenże*, Przeciwno potrzebie uchwalenia nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe, ZPBAS 2009, Nr 1; *P. Mostowik*, Międzynarodowe prawo prywatne i postępowanie cywilne w dekadę po wejściu w życie Traktatu amsterdamskiego, PS 2010, Nr 2; *M. Niedźwiedź, P. Mostowik*, Wspólnota Europejska jako strona umów międzynarodowych w dziedzinie prawa prywatnego międzynarodowego. Uwagi na tle opinii Trybunału Sprawiedliwości WE w sprawie 1/03, PWPM 2009, Nr 1; *M. Pazdan*, Nowa krajowa regulacja prawa prywatnego międzynarodowego w Polsce, PPPM 2011, t. 8; *tenże*, Nowa polska ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym, PiP 2011, Nr 6; *tenże*, O potrzebie uchwalenia nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe, ZPBAS 2009, Nr 1; *tenże*, Perypetie projektu ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym na końcowym etapie procesu legislacyjnego, PPPM 2011, Nr 8; *tenże*, Propozycje zmian polskiego unormowania właściwości prawa dla zobowiązań umownych w braku wyboru prawa, PPHZ 1990, Nr 14.

Spis treści

	Nb		Nb
I. Ustawa z 2.8.1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (PrPrywM z 1926 r.)	1–5	2. Odesłanie	8
1. Stan prawny przed wejściem w życie PrPrywM z 1926 r.	1	III. Ustawa z 4.2.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (PrPrywM z 2011 r.)	9–29
2. Przebieg prac legislacyjnych	2	1. Dyskusja nad nowelizacją ustawy	9
II. Ustawa z 12.11.1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (PrPrywM z 1965 r.)	6–8	2. Przebieg prac legislacyjnych	11
1. Przebieg prac legislacyjnych	6	3. Polska ustawa a system prawa europejskiego i międzynarodowego – przepisy informacyjne	22

I. Ustawa z 2.8.1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (PrPrywM z 1926 r.)

1. Stan prawny przed wejściem w życie PrPrywM z 1926 r. Po pierwszej wojnie 1 światowej do czasu wejścia w życie PrPrywM26 na pięciu istniejących wówczas w naszym państwie obszarach prawnych obowiązywały oddzielne normy kolizyjne, pochodzące z czasu rozbiorów Polski (zob. *Grodyński*, MPP, s. 40 i n., 80 i n.; *Przybyłowski*, PPM, s. 63 i 87; *Zoll*, MPP, s. 15 i 16; *B. Gnela*, Geneza, s. 247).

2. Przebieg prac legislacyjnych. Prace nad projektem pierwszej polskiej ustawy 2 o prawie prywatnym międzynarodowym w ramach powołanej w 1919 r. Komisji Kodyfikacyjnej podjęła Sekcja Prawa Cywilnego już 14.11.1919 r.

- 3 Aktywny udział w pracach nad projektem ustawy wzięli w szczególności: *F. Zoll, M. Rostworowski, M. Allerhand, T. Bujak, L. Cichowicz, A. Doliński, J. Glass, S. Gołąb, B. Helczyński, W.L. Jaworski, H. Konic, J. Litauer, I. Łyskowski, A. Parczewski, E. Till, J. Trammer* i *S. Wróblewski*.
- 4 Projekt został ostatecznie przyjęty na posiedzeniu pełnego składu Komisji Kodyfikacyjnej w dniu 9.6.1921 r. i przedłożony Ministrowi Sprawiedliwości.
- 5 Rząd wniósł go do Sejmu najspóźniej 28.9.1921 r. (Druk sejmowy Nr 3020), ponownie zaś dnia 4.2.1923 r. (Druk sejmowy Nr 159). Ostateczna uchwała Sejmu w sprawie ustawy została podjęta 2.8.1926 r. Ustawę ogłoszono w Dz.U. z 1926 r. Nr 101, poz. 581.

II. Ustawa z 12.11.1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (PrPrywM z 1965 r.)

- 6 1. **Przebieg prac legislacyjnych.** Pierwszy projekt nowej ustawy – na życzenie Ministerstwa Sprawiedliwości – w 1951 r. przygotował *K. Przybyłowski*. Jego przeróbek w 1954 r. dokonał *S. Szer*.
- 7 Prace nad przygotowaniem nowego projektu zostały podjęte w ramach powołanej w 1956 r. Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego, a funkcje referenta powierzono *K. Przybyłowskiemu*. Projekt, przyjęty w pierwszym czytaniu w 1961 r., został poddany publicznej dyskusji. W styczniu 1963 r. uchwalono projekt w drugim i trzecim czytaniu. Prezydium Komisji Kodyfikacyjnej przyjęło go na posiedzeniu 15 i 26.6.1963 r. Poddano go procedurze opiniodawczej. Po modyfikacjach – wprowadzonych pod wpływem uwag zgłoszonych w ramach tej procedury – Prezydium Komisji Kodyfikacyjnej dnia 16.4.1964 r. przedłożyło projekt Ministrowi Sprawiedliwości. Następnie w dniu 31.8.1964 r. rząd skierował go do Sejmu III kadencji. Nie zdążono go uchwalić, toteż został skierowany ponownie do Sejmu IV kadencji. Sejm uchwalił ustawę 12.11.1965 r., w życie weszła 1.7.1966 r. (Dz.U. Nr 46, poz. 290).
- 8 2. **Odesłanie.** Zob. *Przybyłowski*, Kodyfikacyjne zagadnienia, s. 4 i n.; *Przybyłowski*, Nowe unormowanie, s. 16 i n.; *M. Pazdan*, w: System PrPryw, t. 20A, s. 129–131.

III. Ustawa z 4.2.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (PrPrywM z 2011 r.)

- 9 1. **Dyskusja nad nowelizacją ustawy.** Pierwsze poważne propozycje zmian PrPrywM z 1965 r. zgłosiła komisja ekspertów powołana w 1977 r. przez Ministra Handlu Zagranicznego z zadaniem przygotowania projektu ustawy o stosunkach cywilnoprawnych w handlu międzynarodowym. Postawione cele komisja wykonała. Odpowiedni projekt ustawy przedłożyła właściwemu ministrowi w 1979 r. Do projektu dołączono propozycje zmian ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym. Uzasadniono je potrzebami handlu międzynarodowego. Projektom tym nie nadano jednak biegu (zob. *M. Pazdan*, O potrzebie zmiany, s. 627–637; *tenże*, Propozycje zmian, s. 9–19).
- 10 Do wznowienia dyskusji doszło po 1990 r. Wspomnieć tu należy konferencje poświęcone dostosowaniu polskiego prawa prywatnego międzynarodowego do standardów europejskich, które odbyły się w Katowicach w dniach 24–25.9.1993 r. i 15–16.10.1998 r. oraz debatę na posiedzeniu Komitetu Nauk Prawnych PAN w dniu 18.11.1998 r. po referacie *M. Pazdana* – Założenia i główne kierunki reformy prawa

prywatnego międzynarodowego w Polsce (opubl. PiP 1999, Nr 3; zob. też sprawozdanie B. Górowskiej, PiP 1999, Nr 3, s. 90 i n.).

2. Przebieg prac legislacyjnych. O podjęciu prac nad przygotowaniem projektu reformy prawa prywatnego międzynarodowego postanowiła Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego na posiedzeniu 25.1.2001 r. Zdecydowano wówczas o powołaniu dwóch oddzielnych zespołów: prawa prywatnego międzynarodowego i międzynarodowego postępowania cywilnego.

Istotną pomoc dla pierwszego zespołu stanowiły wystąpienia referentów i dyskusantów na konferencji, która odbywał się 13.12.2002 r. w Katowicach, poświęconej zakresowi reformy oraz poszukiwaniu rozwiązania kwestii spornych (zob. sprawozdanie: A. Kozakiewicz, W. Kurowskiego, Co dalej, s. 927 i n.).

Zespół prawa prywatnego międzynarodowego we wrześniu 2004 r. przedstawił roboczą wersję projektu. Poddano ją ocenie ekspertów. Była też przedmiotem dyskusji na sesjach z udziałem ekspertów, które odbyły się w Katowicach w dniach: 7 i 28.1.2005 r., 18.2.2005 r. i 1.3.2005 r. Wielu specjalistów nadesłało uwagi pisemne (zob. M. Pazdan, O potrzebie uchwalenia nowej ustawy, s. 35 i n.; *tenże*, Nowa polska ustawa, s. 18 i n.).

Te wypowiedzi i opinie wykorzystano przy redakcji kolejnej wersji projektu (wrzesień 2005 r.). Wersja ta została przedstawiona Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego 8 i 12.12.2005 r. Po dyskusji powstał ostateczny tekst projektu (projekt z 9.10.2006 r.). Dalsze zmiany i uzupełnienia (w latach 2007 i 2008) zostały wymuszone pojawieniem się regulacji europejskich. Uwzględniono też niektóre uwagi krytyczne zgłoszone w piśmiennictwie i w opinii Sądu Najwyższego.

Pismem z 31.10.2008 r. Prezes RM skierował projekt do Sejmu (Druk sejmowy Nr 1277). Po pierwszym czytaniu w dniu 21.11.2008 r. projekt został skierowany do Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka i był przez nią rozpatrywany w dniu 7.1.2009 r. Następnie trafił do podkomisji nadzwyczajnej.

Podkomisja miała do dyspozycji dwie obszerne opinie: opinię krytyczną prof. A. Mączyńskiego oraz opinię prof. M. Pazdana, poszerzającą – w stosunku do uzasadnienia projektu – argumentację na rzecz rozwiązań przyjętych w projekcie ustawy. Opinia A. Mączyńskiego kończyła się konkluzją, że projekt należy w całości odrzucić. W opracowaniu M. Pazdana znalazła się polemika z większością zarzutów A. Mączyńskiego oraz propozycja przyjęcia niektórych jego sugestii (zob. obszerne fragmenty wspomnianych opinii opubl. w: ZPBAS 2009, Nr 1, s. 11 i n. oraz 29 i n.).

Podkomisja odbyła 16 posiedzeń z udziałem obu opiniodawców. Zakończyła prace 9.8.2010 r.

Komisja Sprawiedliwości i Praw Człowieka, na podstawie sprawozdania podkomisji nadzwyczajnej, dnia 2.12.2010 r. projekt przyjęła.

W czasie drugiego czytania (15.12.2010 r.) jeden z klubów poselskich zgłosił 21 poprawek (zob. na temat tych poprawek: M. Pazdan, Perypetie projektu, s. 83 i n.).

Komisja Sprawiedliwości i Praw Człowieka na posiedzeniu w dniu 18.1.2011 r. opowiedziała się za przyjęciem jednej poprawki o brzmieniu: „Art. 54a. Małżeństwem w rozumieniu niniejszej ustawy jest tylko związek kobiety i mężczyzny. Nie stosuje się przepisów prawa obcego regulujących związku osób tej samej płci”. Wniosła zaś o odrzucenie pozostałych poprawek.

Sejm w dniu 4.2.2011 r. uchwalił ustawę bez poprawek.

Komisje senackie na posiedzeniu w dniu 24.2.2011 r. zajęły różne stanowiska. Komisja Ustawodawcza opowiedziała się za przyjęciem ustawy bez poprawek, Komisja

Praw Człowieka, Praworządności i Petycji była zaś zdania, że do ustawy należy wprowadzić m.in. poprawkę polegającą na dodaniu do art. 7 projektu, regulującego klauzulę porządku publicznego, następujących słów: „(...) w szczególności nie stosuje się przepisów prawa obcego regulujących związki osób tej samej płci”.

- 20 Ostatecznie Senat w dniu 3.3.2011 r. przyjął ustawę bez zmian. Prezydent RP podpisał ją 30.3.2011 r.
- 21 Ustawa została ogłoszona w Dz.U. Nr 80, poz. 432, weszła zaś w życie 16.5.2011 r. Ustawa ta stanowi źródło krajowego prawa prywatnego międzynarodowego. Wraz z przepisami europejskiego prawa prywatnego międzynarodowego tworzy prawo prywatne międzynarodowe obowiązujące w Polsce.
- 22 **3. Polska ustawa a system prawa europejskiego i międzynarodowego – przepisy informacyjne.** Zasięgiem regulacji PrPrywM objęto wyłącznie obszary niezajęte przez europejskie prawo prywatne międzynarodowe. Unormowano kwestie wyłączone z zakresu zastosowania poszczególnych aktów prawa europejskiego (zob. art. 16, 20 i 35 PrPrywM regulujące kwestie wyłączone przez Rzym II oraz art. 28 ust. 2 i art. 29 PrPrywM regulujące kwestie wyłączone przez Rzym I).
- 23 W PrPrywM z 2011 r. znalazły się przepisy uzupełniające postanowienia Konwencji haskiej z 1996 r. (zob. art. 56 ust. 2 oraz art. 59 ust. 2 PrPrywM).
- 24 Przepis art. 30 ust. 2 PrPrywM spełnia funkcję implementacyjną dla przepisu kolizyjnego zamieszczonego w dyrektywie Nr 2008/122/WE.
- 25 W związku z wyznaczonym na dzień 18.6.2011 r. rozpoczęciem stosowania rozporządzenia Nr 4/2009, do 17.6.2011 r. utrzymano w mocy dotychczasowe przepisy odnoszące się do alimentacji (art. 80 *in fine* PrPrywM).
- 26 W związku z uchwaleniem i wejściem w życie rozporządzenia Nr 650/2012 uchylono – z dniem rozpoczęcia stosowania rozporządzenia – przepisy art. 64–66 PrPrywM.
- 27 Potrzebom praktyki służą wspomniane już wyżej przepisy informacyjne zamieszczone w ustawie. Zwracają one uwagę na obowiązywanie w Polsce rozporządzeń unijnych oraz ważniejszych konwencji zawierających normy kolizyjne. Jest to zgodne z praktyką wielu innych państw oraz przyjętymi ostatnio tzw. Wytycznymi polityki legislacyjnej i techniki prawodawczej (zob. Zapewnienie efektywności prawa Unii Europejskiej w polskim prawie krajowym. Wytyczne polityki legislacyjnej i techniki prawodawczej, Warszawa 2003, http://www.rcl.gov.pl/sites/zalaczniki/079_Wytyczne_v04_2009.pdf). W ten też sposób – w odniesieniu do rozporządzeń – zrealizowany został postulat wyrażony przez ETS w wyr. z 18.1.2001 r., C-162/99, *Komisja v. Włochy* (ECLI:EU:C:2001:35, pkt 22), by w aktach legislacji krajowej informować o aktach legislacji europejskiej. W wyroku tym ETS stwierdził: „(...) konieczność zapewnienia, że prawo wspólnotowe jest w pełni stosowne, wymaga od państw członkowskich nie tylko doprowadzenia do zgody ich ustawodawstwa z prawem wspólnotowym, ale dokonania tego przez przyjęcie takich regulacji prawnych, które stworzą sytuację wystarczająco precyzyjną, jasną i przejrzystą, umożliwiającą danej osobie poznanie swoich praw w całej ich objętości i powołanie się na nie przed sądami krajowymi (...). Nie ma przy tym znaczenia, że stosowane przepisy prawa wspólnotowego są bezpośrednio stosowane i w związku z tym dana osoba może powołać się na nie przed sądem państwa, które nie czyni zadość tym wymaganiom”.
- 28 Wypada zauważyć, że przepisy informujące o rozporządzeniach Rzym I i Rzym II poprzedzają regulację kwestii z tych aktów wyłączonych (zob. art. 28 ust. 2, art. 29,

art. 35, 36, 37, 56 ust. 2, art. 59 ust. 2 PrPrywM). Stanowią więc punkt zaczepienia dla tych szczegółowych regulacji uzupełniających.

Odnosić też trzeba głosy przeciwne przepisom informacyjnym (zob. w szczególności: *A. Mączyński*, Przeciwno potrzebie, s. 25; *tenże*, Ustawowe odesłanie, s. 376 i n.; *M. Czepelak*, Umowa międzynarodowa, s. 110; *E. Kamarad*, Nowa ustawa, s. 62; *P. Czubik*, Nowe prawo, cz. 1, s. 20 i 21).